

۲۰۲۰/۱۲/۲۱

استاد حامد نوید

تختی سازمان جهانی یونسکو

در رابطه به معرفی نادرست «هنرمینیاتوری و خوشنویسی هرات»
به نام «میراث مشترک ایران و ترکیه»

دیروز خبر اعتراض اهل فرهنگ هنرمندان، و معاریف هرات به ثبت نادرست «هنرمینیاتوری و خوشنویسی هرات» به نام «میراث مشترک ایران و ترکیه» در یونسکو پخش شد که خبر یست ناگوار و نشاندهنده عدم آگاهی کارکنان سازمان جهانی یونسکو از تاریخ فرهنگ افغانستان و کشورهای منطقه. بدیهیست که این تشبیه از طرف نمایندگان کشورهای ایران و ترکیه در نبود نماینده دولت افغانستان در سازمان جهانی یونسکو صورت گرفته است. لیکن بگفته حکیم ابو علی سینای بلخی این ادعا گزاف آسانی نیست؛ زیرا بنا بر اسناد معتبر تاریخی حذف نام افغانستان و بخصوص

از راست به چپ، "بزم شاهانه" کتابخانه قصر گلستان، تهران، "رقص درویشان" موزیم متروپالیتن، نیویارک
قطار یابین: "نوابی و جامی"، حمام سمرقند Steve Art Gallery

هرات منحيث خاستگاه و پرورشگاه اين هنر، عمليست، غير اکادميک و بر خلاف حقايق تاريخي که ميتوان آنرا سرقت تاريخي و فرهنگي و مغاير اخلاق علمي دانست.

چنانچه مسلم است هنر نقاشي ميناتورى هرات در عهد شاهرخ و ملکه گوهرشاد با ظهور هنرمندان بزرگي چون موسي مصور، ميرخليل، جنيد، مولانا ولي الله ولي و روح الله ميرک خراساني هروي به اوجي رسيده بود که اين شيوه از فراورده هاي ناب فرهنگ و تمدن خاور زمين شناخته ميشد. شهزاده بایسنغر فرزند هنرمند شاهرخ ميرزا و گوهرشاد که خود خطاط چيره دستي بود نگارستان هرات را بنا نهاد و مورق «» به خط نستعليق و نفيس ترين آثار نقاشي به امر و نظارت مستقيم او توسط هنرمندان هرات تکميل شد.

شاهنامه بایسنغری و دیدار اسکندر با درویش، هرات قرن پانزدهم میلادی

در عهد سلطان حسين بايقرا هنر ميناتورى هرات با توجه شاه و وزير دانشمندش امير علي شير نوایی به کمال رسيدن اين هنر توسط استاد کمال الدين بهزاد و شاگردانش چون، حيدر علي هروي، درویش محمد نقاش، خيام هروي، احمد رومي و محمد بيگ نقاش و خطاطان ماهري چون حيدر ميرزا مؤلف تاريخ رشيدی و قاسم علي هروي به اوج فراثري رسيد که به نام «مکتب هنري هرات» ياد ميشود و با نو آوري هاي استاد کمال الدين بهزاد به نام اودر تاريخ هنر جهان ثبت است. چنانچه گفته اند:

مانی قلم خجسته آثار نیکو شیم و حمیده اطوار
استاد هنروران عالم در فن هنروری مسلم
موی قلمش ز اوستادی جان داده بصورت و جمادی
در صورت خط و حسن تصویر
این سان ورقي نیافت تحریر

استاد زمانه حضرت بهزاد است کو داد هنروری به عالم دادست

کم زاد بسان مانی از مادر دهر با له که بهزاد از او به زاد است

(قاضی احمد نویسنده گلستان)

کمال الدین بهزاد فرزند شرف الدین در سال ۸۰۶ هجری شمسی در قریه ساغر غور که در آنوقت از تابعین هرات بود به قول تذکره نویسان در عهد سلطنت شاهرخ میرزا پسر تیمور کورگانی و ملکه گوهر شاد بیگم چشم به جهان کشود. گویند پدرش شرف الدین خطاط و رزیده ای بود و هنگامی که شاهرخ میرزا به تشویق ملکه گوهر شاد بیگم خطاطان و خوشنویسان را برای ایجاد کتابخانه عظیم سلطنتی از سراسر امپراطوری گسترده اش به هرات فرا می خواند او با خانواده اش از قریه بهزادی شکر دره کابل نخست به غور و سپس به هرات کوچ کرد و در زیر دست استاد روح الله میرک هروی خراسانی شروع به کار نمود. بهزاد هنوز کودکی بیش نبود که نخست مادر و در پی مرگ مادر پدرش را از دست داد. مرگ پدر و مادر اثرات ناگواری را بر روحش بجا گذاشت، ولی میرک هروی که در وی استعداد فراوان می دید او را چون فرزندش پرورش کرد و آنچه از هنر نقاشی می دانست برایش آموخت. به گواه بسی مؤرخین عرب دوران درخشش بهزاد در ساحه نقاشی و مولانا عبدالرحمان جامی در عرصه ادبیات به شمار می رود.

صحنه شکار از هشت بهشت امیر خسرو دهلوی، اثر استاد کمال الدین بهزاد

درین دوره طلایی به قول تاریخ‌نگارانی چون حافظ ابرو (درگذشت سال ۸۳۳ هـ. ق) مؤرخ و جغرافیدان مشهور عصر تیموری و نویسنده آثار متعددی در تأریخ اسلام و دوره تیمور و شاهرخ میرزا و عبدالرزاق سمرقندی از تاریخ‌نگاران سده نهم هجری؛ دریندوره در شهر هنرپرور هرات صدها، خطاط، خوشنویس، نقاش و تذهیبکار می زیست که به نگارش، صحافی و تذهیبکاری کتب و مؤرق‌های مصور یا البوم‌های نقاشی شده می پرداختند و در هنرستان هرات استاد میرک هروی و استاد کمال الدین بهزاد از زمره بزرگان این کانون هنری بودند. اما این دوره شاهد خونین‌بارترین وقایع تاریخی نیز بود بخصوص بعد از درگذشت سلطان حسین بایقرا که پس از مرگ او در اثر جنگ‌های محمد خان شیبانی و اسماعیل صفوی هزاران انسان به خاک و خون غلتید و تنها در شهر هرات در سال ۱۵۱۰ میلادی در نتیجه حملات اسماعیل صفوی ۱۵۰۰۰ نفر کشته شد که در آن زمره شاعر، ادیب و موسیقی‌دان بزرگ ایندوره بنایی هروی نیز شامل بود. درست است که طی این جنگ‌های خانمانسوز یک تعداد از نقاشی‌های مکتب هرات توسط شهزاده بدیع الزمان پسر سلطان حسین بایقرا در هنگام درخواست پناهندگی از سلطان عثمانی (بایزید دوم) به ترکیه برده شد و کمال الدین بهزاد هروی در چنین دوران پر آشوب همراه با کتابخانه سلطنتی هرات که شامل نفیس‌ترین آثار نقاشی و خطاطی بود به امر اسماعیل صفوی به عنف به تبریز برده شد تا در آنجا آن کتاب‌خانه را تنظیم دهد و همچنان به تربیت شاگردانی بپردازد که از زمره می‌توان از سلطان محمد تبریزی، آغا میرک اصفهانی و مظفر علی نقاش یاد کرد. اینها همه پیرو سبک نقاشی بهزاد و مکتب هنری هرات بودند، نه برعکس آن.

نقاشی کمال الدین بهزاد از ظفرنامه تیموری

چون مکتب هنری هرات از نگاه ساختار، هنری، شیوه رنگ آمیزی، حاشیه کاری و به خصوص ترکیب رنگ دارای ممیزات و مشخصات معین و معیاری ای میباشد که بسیار متباز است و از سبک نقاشی عهد صفویان که ملهم از مکتب نگارگری هرات و تصویر نگاری بیزانس یا روم شرقی است متمایز میباشد و همچنان از نقاشی های دوره قاجار تفاوت کلی دارد. درحالیکه به اساس رسم معمول در همه ساحات هنری حق بنیانگزاران یک مکتب هنری محظ است و پیروان یک سبک نمی توانند، خود را به ایجد کنندگان یک سبک مشخص هنری معرفی بدانند، متأسفانه میبینیم که عده زیادی از نویسندگان معاصر ایران با ترجمه نادرست هنرنقاشی و صورتنگاری اصطلاح پرشین آرت Persian Art (هنر فارسی) را در غرب ترویج دادند که در هیچ متن تاریخی به زبان فارسی دری موجود نیست.

چنانچه حضرت مولانا جلال الدین محمد بلخی میفرماید:

صورت گرنقاشم هر لحظه بتی سازم وانگه همه بتهارا دریای تو اندازم.

کمال الدین بهزاد پس از سالها دوری از وطن دوباره به هرات برگشت؛ پس از چندی اقامت در شهر محبوبش در سال ۱۵۳۳ میلادی چشم از جهان بست و در کوه مختار به خاک سپرده شد. بهزاد هنرمندی مبتکری بود که در طول زندگی پربارش نابترین آثار هنری را ایجاد کرد، شاگرد تربیت کرد و هنر آفرید و اینک آثار گرانبهای او بخش مهمی از گنجینه های هنری جهان و زینت بخش معتبر ترین موزیم ها و گالری های هنری در سراسر گیتی است. وبجاست تاحق او و تمام نقاشان و خطاطان و هنرمندان آندوره به اساس تعاملات بین المللی حقوق فرهنگی افغانستان مانند تمام کشورهای عضو سازمان جهانی ملل متحد بدون تعطل احترام شود.

یادداشت: متن مشابه این نامه به زبان انگلیسی به سازمان جهانی یونسکو ارسال خواهد گردید
باعرض ارادت

منابع:

- «هنر عهد تیموریان و متفرعات آن» پوهاند عبدالحی حبیبی، بنیاد فرهنگ ایران، سال چاپ ۱۳۵۵
مقدمه کتاب «هنر افغانستان» تألیف دوکتور عنایت الله شهرانی، ناشر وزارت معارف افغانستان، سال ۱۹۷۱، کابل.
عبدالحکیم طبیبی «تاریخ هرات در عهد تیموریان» چاپ تهران سال ۱۹۸۹
"Herat", Nancy Hatch Dupree Education Press, Franklin Book Program, Kabul 1966
"Bihzad Master of Persian Paintings" Ebadollah Barari, L.B. Tauris Press, London, 1966

[برای مطالب دیگر استاد حامد نوید، اینجا کلیک نمائید.](#)